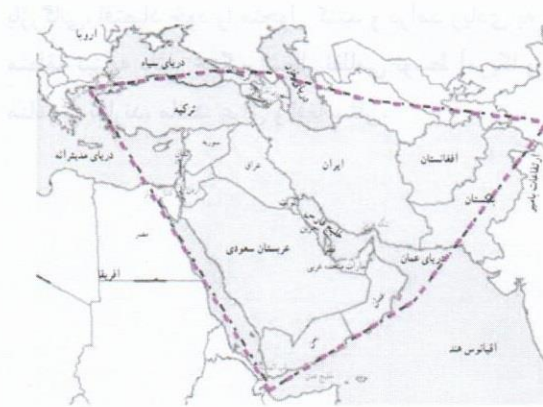

درسنامه مطالعات اجتماعی

پایه هشتم

درس ۱۹ تا ۲۴

بهار ۱۳۹۷

■ **موقعیت منطقه جنوب غربی آسیا:** بنا بر نظر برخی صاحب نظران، این منطقه را می توان تقریباً درون یک مثلث جای داد به طوری که اضلاع این مثلث از تنگه بسفر و داردانل در ترکیه تا کوه های پامیر در شرق و از آن جا تا خلیج عدن و باب المندب را در بر می گیرد.

■ **ناهمواری های منطقه جنوب غربی آسیا**

(۱) در جنوب غربی آسیا، سرزمین های بسیار بلند شامل کوه های بلند ایران که به ارتفاعات ترکیه و قفقاز می پیوندند، سرزمین های مرتفع این منطقه را تشکیل می دهند.

(۲) از سرزمین های پست و جلگه ای پهناور در این منطقه، جلگه بین النهرین در غرب ایران و جلگه سند در شرق ایران را می توان نام برد. بیابان بزرگ عربستان، دشت کویر و دشت لوت نیز از نواحی پست و خشک این منطقه هستند.

■ **بیابان بزرگ عربستان:** ربع الخالی در شبه جزیره عربستان حدود ۶۴۰ هزار کیلومتر مربع یعنی تقریباً ۲/۵ برابر کشور انگلستان، وسعت دارد.

■ **آب و هوا:** با توجه به وسعت زیاد و تنوع ناهمواری ها، در این منطقه آب و هوای گوناگونی به وجود آمده است:

(۱) نواحی مرتفع و کوهستانی منطقه، در زمستان آب و هوای سرد و در تابستان آب و هوای معتدل دارد. بارش باران و برف فراوان موجب پدید آمدن پوشش گیاهی فراوان در دامنه کوه ها شده است.

(۲) در بخش های وسیعی از منطقه جنوب غربی آسیا، آب و هوای گرم و خشک یا نیمه خشک حکم فرماست. بیابان های وسیع منطقه، آب و هوای گرم و خشک دارند. کمبود آب شیرین یکی از مسائل مهم منطقه جنوب غربی آسیا است که گاهی باعث اختلافات و نزاع هایی بین کشورها بر سر منابع آبی رودخانه ها شده است.

(۳) آن بخش از سرزمین هایی که در سواحل دریا های این منطقه قرار گرفته اند، آب و هوای متفاوتی دارند. سرزمین های واقع در سواحل گرم خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند و دریای سرخ، آب و هوای گرم دارند اما رطوبت هوا به دلیل نزدیکی به دریا زیاد بوده و حالت شرجی به وجود آورده است. اما سرزمین های واقع در اطراف دریای مدیترانه، آب و هوای مدیترانه ای دارند.

■ **ویژگی های آب و هوای مدیترانه ای:** در آب و هوای مدیترانه ای، زمستان ها معتدل و پر باران و تابستان ها گرم و خشک است.

■ **جمعیت جنوب غربی آسیا:** در این منطقه، اقوام گوناگونی زندگی می کنند. با توجه به نمودار جمعیتی کشورهای جنوب غربی آسیا، کشورهای پاکستان، ایران و ترکیه پر جمعیت ترین کشورهای منطقه هستند.

■ **زبان:** زبان های عربی، فارسی، ترکی و اردو، پرتکلم ترین گروه های زبانی در منطقه آسیای جنوب غربی هستند.

■ **دین:** منطقه جنوب غربی آسیا، کانون ظهور ادیان توحیدی بوده است. ادیان الهی یهود، مسیحیت و اسلام در این منطقه ظهور کرده‌اند. بیش از ۹۰ درصد مردم منطقه، مسلمان هستند. این منطقه قلب تمدن اسلامی محسوب می‌شود.

■ **فعالیت‌های اقتصادی:** اغلب کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا دارای ذخایر نفت و گاز، این ثروت خدادادی هستند، اما متأسفانه بیش تر آن‌ها از نظر اقتصادی به صادرات نفت وابسته بوده و ماشین‌آلات، مواد غذایی، دارو و انواع کالاهای مصرفی دیگر را از کشورهای پیشرفته وارد می‌کنند. کشور عربستان علاوه بر صادرات نفت، همه‌ساله درآمد زیادی را از طریق مراسم حج و سفر میلیون‌ها زائر به این کشور نصیب خود می‌کند.

■ **تحول اقتصادی ترکیه و امارات متحده عربی:** بعضی کشورهای منطقه توانسته‌اند از طریق رونق گردشگری یا تجارت و بازرگانی، اقتصاد خود را متحول کنند و درآمد زیادی به دست بیاورند، مانند ترکیه و امارات متحده عربی. برخی کشورهای دیگر منطقه نیز به دلیل جنگ، اشغال نظامی توسط آمریکا و نبود امنیت، نتوانسته‌اند از نظر اقتصادی پیشرفت کنند و وضعیت چندان مناسبی ندارند، مانند: عراق و افغانستان.

■ **موقعیت جغرافیایی ایران در آسیا:** ایران در منطقه جنوب غربی آسیا که یکی از مناطق استراتژیک (راهبردی) جهان است، واقع شده است.

■ دلایل اهمیت منطقه جنوب غربی آسیا

(۱) این منطقه در کانون اتصال سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا قرار دارد و آبراهه‌های مهمی چون تنگه‌های هرمز، بسفر، داردانل و باب‌المندب در این منطقه قرار دارند. از طریق این آبراهه‌های مهم، دریاهای منطقه به یکدیگر می‌پیوندند و به آب‌های آزاد اقیانوس‌ها راه می‌یابند.

(۲) این منطقه، انبار مهم منابع انرژی در جهان است. حدود $\frac{2}{3}$ ذخایر شناخته شده نفت جهان و حدود $\frac{1}{3}$ منابع گازی جهان در این منطقه قرار دارد که البته بخش بزرگی از آن‌ها در منطقه خلیج فارس واقع است.

(۳) این منطقه، کانون جهان اسلام است. مکه و مدینه که مقدس‌ترین شهرهای مسلمانان هستند، هر ساله در هنگام مراسم حج، صدها هزار نفر را در خود جای می‌دهند و اجتماع بزرگ و باشکوهی در آن‌ها به وجود می‌آید.

■ **مهم‌ترین کشورهای صادرکننده نفت:** کشورهای عمده صادرکننده نفت، مانند: عربستان، ایران، عراق، کویت و امارات متحده عربی در منطقه جنوب غربی آسیا واقع هستند.

■ **پیمان اکو:** برخی کشورهای منطقه سعی می‌کنند که از طریق پیمان‌های اقتصادی و فرهنگی با یکدیگر، بیش‌تر همکاری کنند. پیمان سازمان همکاری اقتصادی (اکو) از جمله این پیمان‌هاست که نخست در سال ۱۳۴۱ بین ایران، پاکستان و ترکیه بسته شد و هم‌اکنون ده کشور منطقه عضو آن هستند.

■ عوامل ایجادکننده تنش در منطقه جنوب غربی آسیا

(۱) بخش عمده‌ای از منابع انرژی موردنیاز کشورهای صنعتی و راه‌های مهم حمل و نقل دریایی در این منطقه واقع است. به همین دلیل این منطقه مورد توجه قدرت‌های بزرگ جهانی است. البته در گذشته نیز دسترسی به آب‌های خلیج فارس و اقیانوس هند، موضوعی مهم برای کشورهای قدرتمند بوده است.

(۲) متأسفانه حکومت بعضی کشورهای منطقه به قدرت‌های بزرگ وابسته‌اند و از نظر سیاسی از آن‌ها پیروی می‌کنند. هم‌چنین برخی از کشورها به شیوه پادشاهی، امیرنشینی و موروثی اداره می‌شوند، مردم نقش چندانی در حکومت ندارند و به آن‌ها اجازه دخالت و مشارکت در امور سیاسی داده نمی‌شود.

(۳) رژیم اشغالگر قدس (اسرائیل) با حمایت آمریکا و انگلیس، علاوه بر سرکوب مردم مظلوم فلسطین، به توطئه و دشمنی با مسلمانان کشورهای منطقه می‌پردازد.

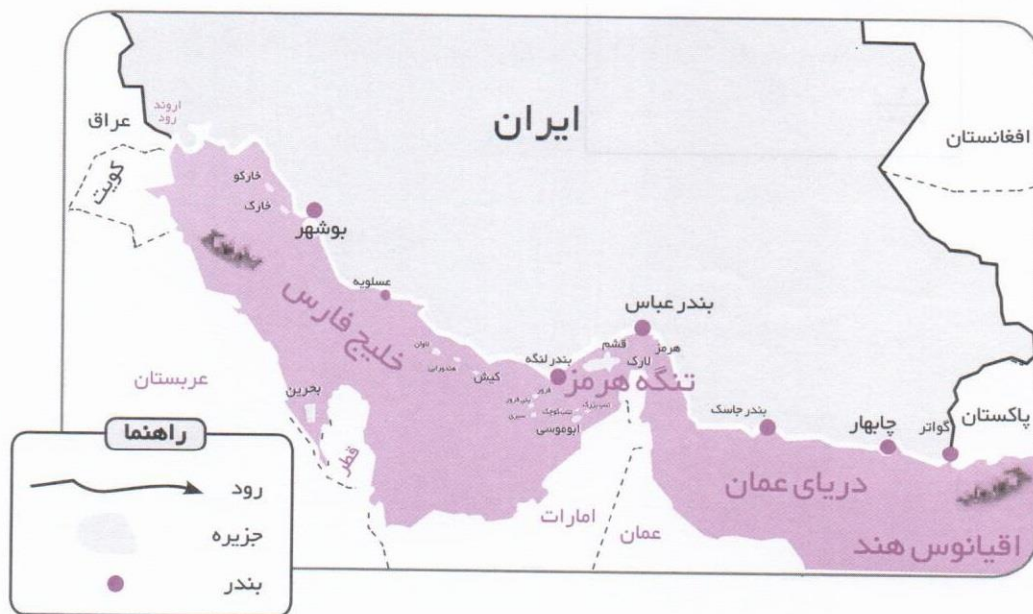
(۴) آمریکا، انگلستان و برخی کشورهای قدرتمند دیگر برای حفظ منافع خود در منطقه، در کشورهای وابسته، پایگاه‌های نظامی ایجاد نموده و در این پایگاه‌ها، تسلیحات نظامی مختلف انبار و نیروهای نظامی، مستقر کرده‌اند.

■ **جایگاه خاص و قدرتمند ایران در منطقه جنوب غربی آسیا:** ایران بنا به دلایل زیر، در منطقه جنوب غربی آسیا جایگاه خاصی دارد:

- ۱) مردم ایران به رهبری امام خمینی برای از بین بردن ظلم و ستم و برقراری استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی، مبارزه کردند و انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید. انقلاب اسلامی ایران الگویی برای مردم کشورهای دیگر است تا علیه ظلم و استبداد داخلی و قدرت‌های بزرگ خارجی به پا خیزند و چهره‌ای متعالی از اسلام به جهانیان عرضه کنند.
- ۲) کشور ایران اگرچه از اقوام مختلف تشکیل شده است، اما این اقوام همواره با یکدیگر وحدت و همبستگی داشته و از کشور دفاع کرده‌اند.
- ۳) کشور ایران از نظر وسعت، دومین کشور وسیع و از نظر جمعیت نیز دومین کشور پرجمعیت آسیای جنوب غربی است.
- ۴) کشور ایران دارای منابع مهم انرژی است و از نظر داشتن منابع نفت، مقام چهارم و منابع گاز، مقام اول را در منطقه دارد.
- ۵) ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی پیشرفت‌های زیادی در علم و فناوری داشته است.
- ۶) کشور ایران به دلیل داشتن سواحل طولانی و موقعیت بندرگاهی و دسترسی به آب‌های آزاد، جایگاه ممتازی در منطقه دارد.

■ **سواحل ایران در خلیج فارس و دریای عمان:** طول سواحل ایران در خلیج فارس و دریای عمان (مکران) با در نظر گرفتن بریدگی‌های ساحل، ۲۰۴۳ کیلومتر است که از اروندرود در جنوب غربی تا تنگه هرمز و از آن جا تا بندر گواتر در جنوب شرقی امتداد دارد. در این سواحل طولانی، بندر مهم بازرگانی و نفتی به وجود آمده‌اند.

■ **جزایر ایران در خلیج فارس:** کشور ایران در آب‌های خلیج فارس، جزیره‌های فراوانی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به خارک، کیش، قشم، لارک، لاوان، تنب بزرگ، تنب کوچک، ابوموسی و... اشاره کرد. این جزیره‌ها از نظر استخراج نفت، موقعیت بازرگانی، تجارتی و نظامی اهمیت دارند.

■ **تنگه هرمز:** یک آبراهه بین‌المللی است که همه کشورهای حقی دارند برطبق قوانین رفت و آمد در تنگه‌ها با کشتی از آن عبور کنند.

■ **اقتدار نیروی دریایی ایران:** دلاوران نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران همانند نیروهای زمینی و هوایی در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، با شجاعت و رشادت فراوان در آب‌ها با دشمنان جنگیدند و از کشور دفاع کردند و نگذاشتند که در رفت و آمد کشتی‌های تجاری و واردات کالا به ایران مشکلی پیش بیاید. نیروی دریایی قدرتمند ایران در زمان صلح نیز، حافظ منافع کشور ایران در دریاهاست. نیروی دریایی هم‌چنین در مواقعی که برای کشتی‌ها چه در آب‌های ایران و چه در آب‌های بین‌المللی، حوادثی به وجود بیاید، به آن‌ها کمک می‌رساند.

■ **موقعیت و وسعت سرزمین فلسطین:** سرزمین فلسطین حدود ۲۷۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد، اما حدود ۲۰۰۰۰ کیلومتر مربع از خاک آن را یهودیان صهیونیست اشغال کرده و آن را اسرائیل نامیده‌اند.

■ **اوراسیا:** قاره اروپا را می‌توان دنباله قاره پهناور آسیا یا بخشی از اوراسیا دانست.

■ **وسعت قاره اروپا:** اروپا از کم‌وسعت‌ترین قاره‌های جهان است.

■ **ناهمواری‌های اروپا:** بطور کلی ناهمواری‌های اروپا به دو بخش تقسیم می‌شود: اروپای پیر و اروپای جوان.

■ **اروپای پیر:** در مناطق شمالی اروپا، فرسایش طولانی‌مدت موجب شده است که کوه‌ها کم‌ارتفاع و قله‌ها گنبدی‌شکل و دره‌ها باز باشند. در این منطقه، جلگه‌های پهناور و دریاچه‌های بسیار وجود دارد. از نظر زمین‌شناسی به این بخش وسیع از اروپا، «اروپای پیر» می‌گویند.

■ **اروپای جوان:** در جنوب اروپا، چین‌خوردگی‌ها و رشته‌کوه‌های بلند دیده می‌شود. قله کوه‌ها، نوک‌تیز و دامنه کوه‌ها اغلب دارای شیب تند و دره‌های تنگ می‌باشد. به این منطقه از اروپا که در آن آتشفشان و زمین‌لرزه‌هایی نیز رخ می‌دهد، «اروپای جوان» می‌گویند.

■ **رشته‌کوه‌های اروپای جوان:** رشته‌کوه‌های آلپ و پیرنه.

■ **بلندترین قله رشته‌کوه آلپ:** قله مون‌بلان با ارتفاع ۴۸۰۴ متر، بلندترین قله رشته‌کوه آلپ است.

■ **انوع آب و هوای قاره اروپا:** بطور کلی اروپا، قاره‌ای با آب و هوای معتدل، سرسبز و بدون بیابان است.

(۱) بخش شمال قاره اروپا یعنی قسمت‌های شمالی شبه‌جزیره اسکاندیناوی و ایسلند به قطب شمال نزدیک هستند و آب و هوای قطبی و سرد دارند.

(۲) مناطق مجاور اقیانوس اطلس نظیر انگلستان و ایرلند، آب و هوای معتدل اقیانوسی دارند و عبور جریان دریایی آب گرم گلف‌استریم از این سواحل در فصل زمستان موجب می‌شود که هوا ملایم‌تر شود.

(۳) مناطق جنوبی اروپا که در سواحل مدیترانه واقع شده‌اند (مانند کشورهای اسپانیا و ایتالیا)، آب و هوای مدیترانه‌ای دارند.

(۴) مرکز و شرق اروپا به دلیل دوری از دریاها، آب و هوای قاره‌ای یا برّی دارند و میزان بارندگی در آنجا کم است.

■ **ویژگی‌های آب و هوای مدیترانه‌ای**

(۱) تابستان‌های گرم و خشک

(۲) زمستان‌های معتدل و مرطوب

■ **اهمیت رودها در اروپا:** در اروپا رودهای پرآب و دائمی زیادی وجود دارد. از این رودها برای آبیاری زمین‌های کشاورزی، تولید انرژی الکتریکی و حمل و نقل و کشتیرانی استفاده می‌شود.

■ **رودهای مهم اروپا:** رودهای دانوب، ولگا، راین، دُن و آلب، مهم‌ترین رودهای اروپا هستند.

■ **طویل‌ترین رود اروپا:** دانوب طویل‌ترین رود اروپا است که از چند کشور عبور می‌کند.

■ **جمعیت اروپا:** قاره اروپا اگرچه قاره‌ای کم‌وسعت است، اما یکی از متراکم‌ترین قاره‌های جهان محسوب می‌شود.

■ **عوامل مؤثر بر تراکم جمعیت در اروپا:** شرایط مساعد طبیعی مانند آب و هوای معتدل و ریزش باران کافی و رودهای پرآب و جلگه‌های پهناور از یک‌سو و پیشرفت در علم و فناوری از سوی دیگر، موجب شده است این قاره از نظر جمعیت، متراکم باشد.

■ **پیری جمعیت در اروپا:** علی‌رغم جمعیت زیاد و انبوه، رشد جمعیت در اروپا کاهش یافته و زاد و ولد در این قاره کم شده است. به همین دلیل جمعیت سالمندان، افزایش یافته و جمعیت اروپا رو به پیری می‌رود.

■ **نژاد اروپائیان:** اروپائیان از نژاد سفیدپوست هستند.

■ **دین اروپائیان:** بیشتر مردم اروپا پیرو دین حضرت مسیح (ع) هستند.

■ **مذاهب دین مسیح:** دین مسیح به سه مذهب بزرگ کاتولیک، پروتستان و ارتودوکس تقسیم می‌شود.

■ **رهبر مذهبی کاتولیک‌ها:** کاتولیک‌ها از رهبر مذهبی و روحانی خود، پاپ که محل اقامت او در واتیکان است، پیروی می‌کنند.

■ **مسلمانان در اروپا:** مسلمانان در قاره اروپا پراکنده‌اند، اما بیشتر آنها در شبه‌جزیره بالکان زندگی می‌کنند.

■ **اقتصاد اروپا:** قاره اروپا از نظر اقتصادی پیشرفته است. میزان درآمد و سطح سواد و بهداشت و همچنین میزان طول عمر در این قاره، بالاست.

■ **کشاورزی در اروپا:** کشاورزی تقریباً در همه جای اروپا رایج است و با استفاده از ماشین‌آلات مدرن و شیوه‌های علمی صورت می‌گیرد.

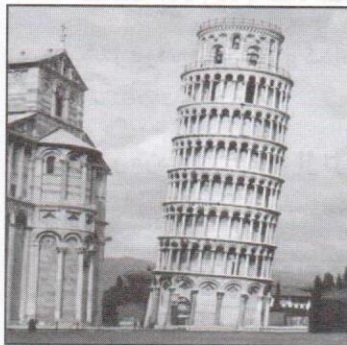
■ **محصولات ویژه جنوب اروپا:** آب و هوای مدیترانه‌ای در جنوب اروپا موجب شده که محصولات ویژه‌ای مانند زیتون، مرکبات و انگور به عمل آید.

■ **دامداری و دامپروری در اروپا:** در اروپا دامداری و دامپروری با شیوه‌های صنعتی انجام می‌شود و میزان تولید محصولات گوشتی و لبنی زیاد است.

■ **بزرگترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان فرآورده‌های گوشتی و لبنی در اروپا:** هلند و دانمارک

■ **کشورهای مهم صنعتی در اروپا:** آلمان، فرانسه، انگلستان و ایتالیا از کشورهای مهم صنعتی اروپا هستند.

■ **استعمارگری کشورهای اروپایی:** منابع زیرزمینی و معادن قاره اروپا نمی‌توانند نیازهای صنایع عظیم این قاره را برآورده سازند. به همین جهت کشورهای صنعتی قاره اروپا به منابع و مواد اولیه کشورهای دیگر نیاز دارند و واردکننده مواد اولیه (مانند نفت) هستند. البته کشورهای اروپایی، سالیان دراز برای استفاده از منابع و معادن سایر سرزمین‌ها، به استعمار کشورهای دیگر دست زده‌اند.

■ **جاذبه‌های گردشگری**

اروپا: اروپا به دلیل داشتن

جاذبه‌های گردشگری

طبیعی مانند سواحل

طولانی و آفتابی،

ورزش‌های زمستان در

کوه‌های آلپ و جاذبه‌های

فرهنگی و تاریخی مانند

بناهای تاریخی، موزه‌ها، کلیساها و... گردشگران زیادی را از سراسر دنیا به خود جذب می‌کند. فرانسه، اسپانیا و ایتالیا از مهم‌ترین کشورهای اروپا از نظر جذب گردشگر و به دست آوردن درآمد از این طریق هستند.

■ **موقعیت و وسعت قاره آفریقا:** قاره آفریقا بعد از آسیا، دومین قاره وسیع جهان است. قاره آفریقا در دو نیم کره شمالی و جنوبی گسترده شده و مدار استوا از وسط آن عبور می‌کند. این قاره از سواحل دریای مدیترانه تا دماغه امیدنیک امتداد یافته است.

■ **ناهمواری‌های آفریقا:** آفریقا، فلاتی وسیع و کم‌ارتفاع است و کوه‌های بلند، کمتر در این قاره دیده می‌شود.

■ **رشته کوه اطلس:** تنها چین‌خوردگی مهم آفریقا در شمال غربی این قاره، رشته کوه اطلس است.

■ **قله‌های مرتفع در شرق آفریقا:** کنیا (۵۲۰۰ متر) - کلیمانجارو (۵۹۰۰ متر)

■ **مقایسه کناره‌های ساحلی در اروپا و آفریقا:** برخلاف قاره اروپا که دارای بریدگی‌های زیادی در سواحل است، کناره‌های آفریقا صاف و بدون بریدگی (خلیج) است. از این رو کناره‌های این قاره برای پهلو گرفتن کشتی‌ها و ساختن بندر، چندان مناسب نیست.

■ **آب و هوا در قاره آفریقا:** بطور کلی قاره آفریقا، آب و هوایی گرم دارد و در بیشتر قسمت‌های آن زمستان دیده نمی‌شود، زیرا موقعیت آفریقا به گونه‌ای است که مدار استوا از وسط آن عبور می‌کند و خورشید در طول سال در مناطق استوایی و اطراف آن تا مدار رأس‌السرطان و رأس‌الجدی تقریباً عمود می‌تابد.

■ **بارش در قاره آفریقا:** از نظر بارش، این قاره به دو قسمت مرطوب و خشک تقسیم می‌شود: آفریقای مرطوب، آفریقای خشک.

■ **آفریقای سبز:** آفریقای مرطوب (آفریقای سبز) نواحی اطراف خط استوا (از شمال تا دریاچه چاد و از جنوب تا رود زامبیز) آب و هوای گرم و مرطوب دارد. در این منطقه باران فراوان می‌بارد.

■ **آفریقای خشک:** هرچه از منطقه استوایی به سمت شمال و جنوب آفریقا پیش برویم، از میزان باران و رطوبت کاسته شده و کم‌کم به آب و هوای گرم و خشک تبدیل می‌شود، بطوری که در شمال آفریقا، صحرای بزرگ و در جنوب آن بیابان کالاهاری دیده می‌شود.

■ **آب و هوای مدیترانه‌ای در آفریقا:** بخش کوچکی از شمال آفریقا که در مجاورت دریای مدیترانه قرار گرفته، آب و هوای مدیترانه‌ای دارد.

■ **رودهای مهم آفریقا:** رودهای نیل، کنگو، نیجر، اورانژ و زامبیز از رودهای مهم و پرآب آفریقا هستند.

■ **طولانی‌ترین رود جهان:** رود نیل، طولانی‌ترین رود جهان است (۶۶۹۵ کیلومتر).

■ **جمعیت قاره آفریقا:** قاره آفریقا با آنکه دومین قاره وسیع جهان است، اما نسبت به وسعت خود جمعیت کمی دارد. بخش‌های وسیعی از بیابان بزرگ آفریقا و جنگل‌های انبوه استوایی، خالی از جمعیت است.

■ **عوامل مؤثر در عدم افزایش جمعیت آفریقا:** در طول سالیان دراز، عدم رعایت بهداشت و شیوع بیماری‌های مختلف، خشکسالی‌ها و قحطی‌های پی‌درپی و جنگ‌ها، از افزایش جمعیت در این قاره جلوگیری کرده است. امروزه با بهبود واکسیناسیون و بهداشت، رشد جمعیت و زاد و ولد در قاره آفریقا افزایش یافته است.

■ **نژاد مردم آفریقا:** بیشتر مردم آفریقا از نژاد سیاه‌پوست هستند. مردم شمال صحرای بزرگ آفریقا که در مجاورت دریای مدیترانه زندگی می‌کنند و بخش کوچکی از جنوب قاره آفریقا، سفیدپوست هستند.

■ **زبان مردم آفریقا:** ساکنان کشورهای شمال صحرای بزرگ آفریقا مانند مصر، الجزایر و مراکش به زبان عربی صحبت می‌کنند. مردم سایر کشورهای آفریقایی به زبان محلی یا به زبان‌های بومی که قبلاً تحت نفوذ و استعمار آنها بوده‌اند (مانند فرانسوی یا انگلیسی) صحبت می‌کنند.

■ **دین مردم آفریقا:** بیشتر مردم کشورهای شمال آفریقا مسلمان هستند. مردم سایر مناطق آفریقا اغلب به دین مسیح یا مذاهب ابتدایی اعتقاد دارند.

■ **اقتصاد آفریقا:** قاره آفریقا از نظر منابع طبیعی، ثروتمند است. در این قاره معادن نفت، طلا، الماس، مس و جنگل‌های عظیم وجود دارد. با این حال، قاره آفریقا در مقایسه با سایر قاره‌ها به دلایلی از توسعه و پیشرفت بازمانده است.

■ **عوامل توسعه‌نیافتگی آفریقا:** بطور کلی عوامل توسعه‌نیافتگی قاره آفریقا را به دو گروه می‌توان تقسیم کرد:

(۱) عوامل خارجی

(۲) عوامل داخلی

■ **عوامل خارجی توسعه‌نیافتگی آفریقا:** از مهم‌ترین علل عدم پیشرفت قاره آفریقا، استعمار کشورهای اروپایی و غارت منابع آنها بوده است. امروزه نیز دخالت کشورهای قدرتمند در ایجاد جنگ‌ها و بحران‌ها در این قاره ادامه دارد.

■ **عوامل داخلی توسعه‌نیافتگی آفریقا:** شرایط سخت محیطی (جنگل‌های انبوه، بیابان‌های وسیع، آب و هوای گرم)، شیوع بیماری‌ها، بی‌سوادی و آگاهی کم مردم، جنگ‌های داخلی و حکومت وابسته و استبدادی نیز از علل عدم پیشرفت این قاره است.

■ **صادرات کشورهای قاره آفریقا:** کشورهای قاره آفریقا بیشتر صادرکننده محصولات معدنی و کشاورزی هستند و مواد اولیه برای کارخانه‌های کشورهای صنعتی تولید می‌کنند. لذا صنعت در این قاره چندان رشد نکرده است.

■ **محصولات کشاورزی در قاره آفریقا:** در قاره آفریقا بیشتر محصولات کشاورزی گرمسیری و استوایی مانند قهوه، کاکائو و کائوچو تولید می‌شود. در اطراف دره نیل، مزارع پنبه وجود دارد.

■ **جاذبه‌های گردشگری آفریقا:** سواحل شمال آفریقا در کنار دریای مدیترانه، پارک‌های ملی و آثار باستانی کشورهای قدیمی نیز از جاذبه‌های مهم گردشگری در قاره آفریقا است.

■ **موقعیت و وسعت قاره آمریکا:** قاره وسیعی است که از قطب شمال تا نزدیکی قطب جنوب کشیده شده است و در واقع به دو قاره کوچکتر تقسیم می‌شود.

■ **تقسیمات قاره آمریکا:** آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی.

■ **آمریکای مرکزی:** دو قاره آمریکای شمالی و جنوبی به وسیله خشکی باریکی که آمریکای مرکزی نامیده می‌شود، به یکدیگر متصل می‌شوند.

■ **کانال پاناما:** تا قبل از ساختن کانال پاناما، کشتی‌ها برای عبور از اقیانوس اطلس به اقیانوس آرام، مجبور بودند آمریکای جنوبی را دور بزنند اما بعدها با حفر این کانال، دو اقیانوس به هم مرتبط شدند.

■ **ناهمواری‌های قاره آمریکا:** به‌طور کلی، سه نوع ناهمواری در قاره آمریکا مشاهده می‌شود:

(۱) چین‌خوردگی‌های جوان و مرتفع

(۲) کوه‌های کم‌ارتفاع قدیمی

(۳) سرزمین‌های پست و جلگه‌ای

■ **زمین‌لرزه و آتشفشان در قاره آمریکا:** در چین‌خوردگی‌های جوان و مرتفع قاره آمریکا به دلیل ناآرام بودن پوسته زمین، آتشفشان‌ها و زمین‌لرزه‌های فراوانی رخ می‌دهد. هم‌چنین جزایر آنتیل در آمریکای مرکزی، سرزمین آتشفشان‌ها و زمین‌لرزه‌هاست.

■ **مهم‌ترین چین‌خوردگی‌های جوان قاره آمریکا**

(۱) رشته‌کوه‌های راکی (روشوز) در آمریکای شمالی

(۲) رشته‌کوه‌های آند در آمریکای جنوبی که چین‌خوردگی‌های جوان آمریکا را تشکیل می‌دهند.

■ **مهم‌ترین کوه‌های کم‌ارتفاع قدیمی در قاره آمریکا**

(۱) توده کوهستانی قدیمی «آپالاش» در شرق آمریکای شمالی

(۲) توده قدیمی «برزیل» در شرق آمریکای جنوبی

■ **مهم‌ترین سرزمین‌های پست و جلگه‌ای در قاره آمریکا**

(۱) جلگه پهناوری از آبرفت‌های رود «می‌سی‌سی‌پی» در آمریکای شمالی

(۲) جلگه‌های «آمازون» و «پارانا» از آبرفت‌های این دو رود در آمریکای جنوبی

■ **تنوع آب و هوا در قاره آمریکا:** قاره آمریکا از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده است. به همین دلیل، تنوع آب و هوا و پوشش گیاهی در این قاره به چشم می‌خورد.

■ انواع آب و هوا در قاره آمریکا

- (۱) آب و هوای قطبی و سرد: نواحی نزدیک به قطب شمال در آمریکای شمالی و نواحی نزدیک به قطب جنوب در آمریکای جنوبی (مانند بخش اعظم کشور کانادا).
- (۲) آب و هوای معتدل اقیانوسی: در سواحل قاره آمریکا به دلیل مجاورت با دو اقیانوس.
- (۳) آب و هوای گرم مرطوب: نواحی نزدیک به مدار استوا در آمریکای مرکزی و جنوبی (مانند جنگل‌های آمازون).
- (۴) آب و هوای گرم و بسیار خشک: در آمریکای شمالی، بیابان «نوادا» و در آمریکای جنوبی، بیابان «آتاگاما».

■ رودهای مهم قاره آمریکا

- (۱) رود «می‌سی‌سی‌پی» در آمریکای شمالی که از چند ایالت کشور ایالات متحده عبور می‌کند.
 - (۲) رود «آمازون» در آمریکای جنوبی که از میان جلگه‌های استوایی عبور می‌کند.
- اهمیت رود می‌سی‌سی‌پی: این رود نقش مهمی در حمل و نقل کالا و منابع و تجارت از طریق کشتیرانی داشته است.
- پرآب‌ترین رود دنیا: پرآب‌ترین رود دنیا «آمازون» است و آب آن از مجموع آب ده رودخانه پرآب جهان بیش‌تر است.
- جمعیت قاره آمریکا: حدود ۱۵ درصد جمعیت جهان در قاره آمریکا زندگی می‌کنند. این جمعیت بیش‌تر در جلگه‌های حاصل خیز مثل می‌سی‌سی‌پی و بنادر و شهرهای ساحلی نزدیک به اقیانوس متراکم شده‌اند.

■ نژاد مردم قاره آمریکا

(۱) بومیان (۲) سیاه‌پوستان (۳) سفیدپوستان (۴) دورگه‌ها

- سرخ‌پوستان: به بومیان قاره آمریکا «سرخ‌پوست» گفته می‌شود. کریستف کلمب وقتی به قاره آمریکا رسید، آن‌ها را «هندی» نامید. تاریخ آمریکا حکایت از سال‌ها کشتار و رفتار خشونت‌آمیز و غیرانسانی با سرخ‌پوستان دارد و امروزه جمعیت بسیار کمی از آنان باقی مانده‌اند که در این قاره، زندگی می‌کنند.
- سیاه‌پوستان: سیاه‌پوستان آمریکایی در واقع فرزندان و نوادگان بردگان آفریقایی‌اند که در دوران استعمار توسط اروپائیان به اجبار و برای کار در مزارع کشاورزی و معادن به این قاره آورده شدند.
- مبارزات سیاه‌پوستان با تبعیض نژادی در قاره آمریکا: سیاه‌پوستان، سال‌ها علیه سیاست‌های تبعیض نژادی در آمریکا مبارزه کردند تا بتوانند حقوق برابر با سفیدپوستان به دست بیاورند و موفق شوند قوانین ظالمانه را تغییر دهند.
- سفیدپوستان: سفیدپوستان اروپایی، قاره آمریکا را کشف کردند و پس از آن، طی سال‌های طولانی مهاجرت‌های گسترده‌ای از اروپا به این قاره، صورت گرفت.
- دورگه‌ها: قاره آمریکا همواره قاره‌ای مهاجرت‌پذیر بوده است. بنابراین عده زیادی از مردم این قاره، دورگه‌اند و از اختلاط نژادها و ملیت‌های گوناگون به وجود آمده‌اند.

■ تنوع زبانی در قاره آمریکا

- (۱) زبان انگلیسی: زبان غالب مردم در آمریکای شمالی، انگلیسی است (مانند دو کشور کانادا و ایالات متحده آمریکا) و به سبب مهاجرت انگلیسی‌ها به این بخش، فرهنگ آنگلو-ساکسون غلبه دارد.
- (۲) زبان‌های اسپانیولی و پرتغالی‌ها: در آمریکای مرکزی و جنوبی به سبب مهاجرت اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها، زبان‌های اسپانیولی و پرتغالی غلبه دارد.

■ **آمریکای لاتین:** به آمریکای مرکزی و جنوبی به دلیل غلبه زبان‌های اسپانیولی و پرتغالی که ریشه لاتین دارند، آمریکای لاتین هم گفته می‌شود.

■ **دین مردم قاره آمریکا:** اکثر مردم قاره آمریکا پیرو دین مسیح (ع) هستند. در آمریکای شمالی، مذهب پروتستان و در آمریکای لاتین، مذهب کاتولیک رواج بیش‌تری دارد. مسلمانان نیز در قاره آمریکا، جمعیت قابل ملاحظه‌ای را تشکیل می‌دهند و در ایالات متحده آمریکا مساجد مهمی وجود دارد.

■ **اقتصاد آمریکای شمالی:** کشورهای ایالات متحده آمریکا و کانادا در آمریکای شمالی از نظر اقتصادی، جزء کشورهای پیشرفته صنعتی جهان محسوب می‌شوند.

■ **کشاورزی ایالات متحده آمریکا:** کشاورزی ایالات متحده، صنعتی و تجاری است. این کشور دارای دامداری‌های پیشرفته‌ای است که به تولید انواع گوشت و لبنیات می‌پردازد.

■ **بزرگ‌ترین تولیدکننده (صادرکننده) گندم و ذرت در جهان:** کشور ایالات متحده آمریکا

■ **مهم‌ترین تولیدات و صادرات ایالات متحده آمریکا و کانادا:** این دو کشور از تولیدکنندگان و صادرکنندگان تجهیزات صنعتی و ماشین‌آلات، خودرو، صنایع غذایی، مواد شیمیایی و کالاهای الکترونیکی هستند.

■ **مهم‌ترین عوامل پیشرفت و توسعه آمریکای شمالی**

(۱) اروپائیان مهاجر که به این سرزمین وارد شدند با خود دانش‌ها، مهارت‌ها و سرمایه‌هایی را به همراه آوردند و توانستند از منابع طبیعی و سرزمین‌های نو، به خوبی استفاده و پیشرفت کنند.

(۲) آمریکای شمالی معادن زیرزمینی و منابع طبیعی فراوان، زمین‌های وسیع قابل کشت، رودهای پرآب و آب و هوای مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی داشته است.

(۳) در جنگ جهانی دوم، اغلب کشورهای اروپایی ویران شدند اما ایالات متحده آمریکا از جنگ دور بود و چندان آسیب ندید و توانست از رقیبان خود جلو بیفتد.

(۴) پس از جنگ جهانی دوم، ایالات متحده آمریکا بر قدرت‌های اروپایی پیشی گرفت و جانشین آن‌ها در تسلط و غارت منابع کشورهای شد که قبلاً مستعمره اروپا بودند.

(۵) آمریکا و کانادا طی سال‌های طولانی، نیروهای متخصص و دانشمندان سایر کشورها را به کشور خود برای تحصیل و کار جذب کردند و از این راه توانستند به پیشرفت اقتصاد و صنعت خود کمک کنند. این امر باعث شده تا آن کشورها از وجود متخصصان و دانشمندان خود، محروم شوند و از نظر اقتصادی عقب بیفتند.

■ **رشد شهرها در آمریکای شمالی:** در ایالات متحده و کانادا به دلیل رونق تجارت داخلی و جهانی، شهرهای بزرگی رشد کرده‌اند. شهر نیویورک پرجمعیت‌ترین شهر ایالات متحده آمریکا است. این شهر با بیش از پنجاه آسمان‌خراش، از این نظر مقام اول را در جهان دارد.

■ **مرکز اصلی سازمان ملل متحد:** مقر سازمان ملل متحد و همچنین مجسمه آزادی (نماد ایالات متحده آمریکا) در نیویورک واقع شده است.

■ **وضعیت اقتصادی آمریکای لاتین:** آمریکای لاتین (آمریکای جنوبی و مرکزی) از نظر منابع طبیعی و ذخایر معدنی بسیار غنی است اما کشورهای آمریکای لاتین به دلایل مختلف نتوانسته‌اند به پیشرفت‌های صنعتی در حد آمریکای شمالی دست یابند.

■ **دلایل توسعه نیافتگی اقتصادی آمریکای لاتین:** نفوذ استعمار از یک‌سو و وجود عقاید و باورهای غلط بین مردم و حکومت‌های وابسته به بیگانه و استبدادی در کشورهای آمریکای لاتین، از مهم‌ترین دلایل توسعه نیافتگی اقتصادی آمریکای لاتین هستند.

■ بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات استوایی نظیر قهوه و نیشکر: آرژانتین - برزیل - کوبا

■ مهم‌ترین کشورهای آمریکای لاتین که وضعیت اقتصادی بهتری دارند: در آمریکای لاتین، کشورهای برزیل، آرژانتین، ونزوئلا و کلمبیا وضعیت اقتصادی بهتری دارند. برخی کشورهای آمریکای مرکزی که جزیره‌ای هستند، از راه گردشگری، درآمد خوبی کسب می‌کنند.

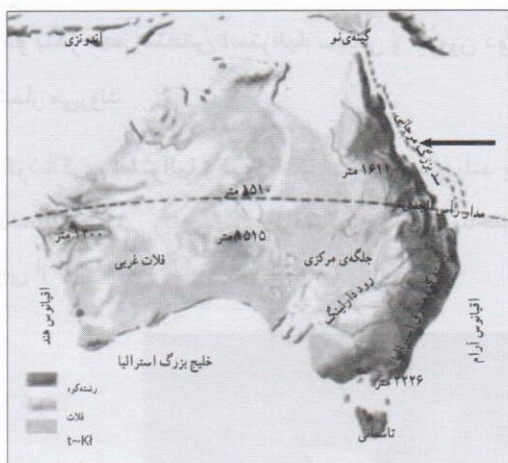
■ جاذبه‌های گردشگری قاره آمریکا: به دلیل تنوع بسیار زیاد محیطی و داشتن غارها، آبشارها، سواحل، جنگل‌ها و رودها، جاذبه‌های گردشگری طبیعی بسیار زیادی دارد و مراکز تفریحی، پارک‌ها و موزه‌های حیات‌وحش در کشورهای این قاره، فراوانند. موزه‌ها، کاخ‌ها، مراکز خرید و نمایشگاه‌ها نیز گردشگران زیادی را از سراسر دنیا به خود جذب می‌کنند.

«خیابانی در نیویورک»

«مجسمه عیسی مسیح - ریودوژانیرو برزیل»

■ **اقیانوسیه:** برخی صاحب‌نظران، استرالیا و جزایری را که در نزدیکی آن در اقیانوس آرام قرار گرفته «اقیانوسیه» می‌نامند و آن را یک قاره محسوب می‌کنند. برخی دیگر، استرالیا را قاره‌ای مستقل به حساب آورده‌اند.

■ **موقعیت و وسعت اقیانوسیه و استرالیا:** اقیانوسیه کوچکترین قاره کره زمین است. استرالیا و اقیانوسیه، کم‌وسعت‌ترین و کم‌جمعیت‌ترین قاره‌های مسکونی جهان هستند. این قاره در منتهی‌الیه جنوب‌شرقی قاره آسیا قرار دارد. در واقع استرالیا سرزمین اصلی قاره اقیانوسیه است که هم‌چون جزیره‌ای پهناور در اقیانوس آرام واقع شده است.

■ **جزایر استرالیا:** در شرق استرالیا، در آب‌های اقیانوس آرام، جزایر بی‌شماری به‌صورت پراکنده وجود دارد. تعداد این جزایر به ۲۰ تا ۳۰ هزار می‌رسد.

■ **ویژگی‌های طبیعی استرالیا:** استرالیا تقریباً سرزمینی هموار است، فقط در شرق این کشور رشته‌کوه‌هایی به موازات ساحل کشیده شده است.

■ **بزرگترین صخره مرجانی دنیا:** در شمال‌شرقی استرالیا بزرگترین صخره مرجانی دنیا، به شکل دیواری از آب‌های اقیانوس آرام سر برآورده است. این صخره بیش از ۲۰۰۰ کیلومتر طول دارد و صدها نوع ماهی در این‌جا زندگی می‌کنند. در این منطقه، امکانات خوبی برای گردشگرانی که از این صخره مرجانی بازدید می‌کنند به وجود آمده است.

■ **نیوزیلند:** نیوزیلند از جزایر اقیانوسیه و کشوری کوهستانی است. «آلپ جنوبی» رشته‌کوه مهم این کشور است.

■ **جمعیت استرالیا:** استرالیا با وجود وسعت زیاد (۷ میلیون و ۶۸۶ هزار و ۸۵۰ کیلومتر مربع) جمعیت بسیار کمی (حدود ۲۰ میلیون نفر) دارد. اکثریت جمعیت استرالیا و نیوزیلند را مهاجران اروپایی (انگلیسی و ایرلندی) تشکیل می‌دهند و درصد بسیار کمی از جمعیت نیز بومیان هستند.

■ **زبان مردم استرالیا و نیوزیلند:** زبان رسمی استرالیا و نیوزیلند، انگلیسی است اما به دلیل مهاجرپذیر بودن، زبان‌های مختلفی در این کشور، تکلم می‌شود.

■ **دین مردم استرالیا و نیوزیلند:** استرالیا و نیوزیلند از کشورهای مسیحی محسوب می‌شوند، اگرچه پیروان سایر ادیان نیز در این کشورها زندگی می‌کنند.

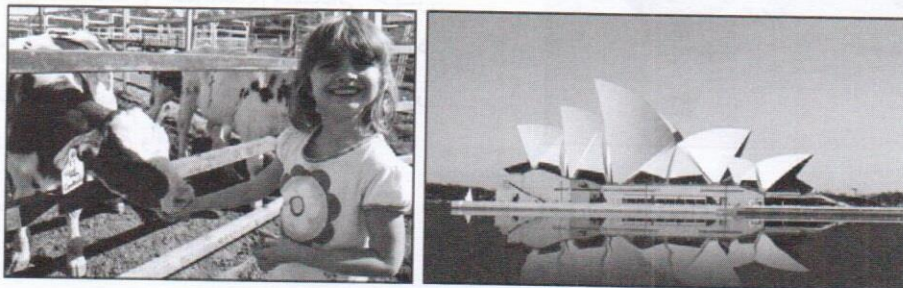
■ **اقتصاد استرالیا و نیوزیلند:** استرالیا و نیوزیلند جزء کشورهای پیشرفته صنعتی در جهان هستند. قاره استرالیا دارای منابع و معادن فراوانی است. مهاجران اروپایی با انتقال سرمایه و فناوری‌های خود به این سرزمین‌ها، موجب پیشرفت‌های اقتصادی در این قاره شده‌اند.

■ **کشاورزی استرالیا:** استرالیا تولیدکننده و صادرکننده بزرگ گندم در جهان است. هم‌چنین باغ‌های انگور و مرکبات فراوانی دارد و کشاورزی در این کشور به روش صنعتی و با استفاده از ماشین‌آلات، صورت می‌گیرد.

■ **دامپروری در استرالیا و نیوزیلند:** استرالیا و نیوزیلند هر دو از مراکز مهم پرورش دام در جهان هستند و محصولات دامی به‌ویژه گوشت و پشم، از صادرات مهم این دو کشور است.

■ **دو بندر مهم صنعتی استرالیا:** سیدنی و ملبورن دو بندر مهم استرالیا، از مراکز مهم صنایع کشتی‌سازی و صنایع شیمیایی به‌شمار می‌روند.

■ **گردشگری استرالیا و نیوزیلند:** استرالیا و نیوزیلند به دلیل وجود سواحل طولانی و تنوع محیطی و گونه‌های جانوری، جاذبه‌های طبیعی زیادی برای گردشگران دارند و ساختن امکانات تفریحی و گردشگری باعث شده است که گردشگران بتوانند به خوبی از این محیط‌ها استفاده کنند.

(منبع: حامد یاری- مهرناز خردمندنیا- مجموعه رشادت-کد ۲۱۳۲)